

ULUSLARARASI BAKALORYA DİPLOMA PROGRAMI

TÜRKÇE A DERSİ UZUN TEZİ

BİREY, TOPLUM, DOĞA ÜÇGENİNDE SANAYİLEŞMEK

Sözcük Sayısı: 3716

Kategori: 1

Araştırma Konusu: Latife Tekin'in *Manves City* adlı romanında sanayileşmenin birey, toplum ve çevre üzerindeki etkisinin edebi araçlar aracılığı ile incelenmesi.

Mayıs 2025

İÇİNDEKİLER

I.GİRİŞ.....	3
II.SANAYİLEŞMENİN GETİRDİĞİ DEĞİŞİMİN BİREYE OLAN ETKİSİ.....	5
III.SANAYİLEŞMENİN GETİRDİĞİ DEĞİŞİMİN TOPLUMA OLAN ETKİSİ	8
IV. SANAYİLEŞMENİN GETİRDİĞİ DEĞİŞİMİN ÇEVREYE OLAN ETKİSİ	14
V. SONUÇ.....	16
KAYNAKÇA.....	18

I.GİRİŞ

Latife Tekin, 31 Aralık 1957 tarihinde doğmuştur. 1980 sonrası edebiyatında birçok eser bırakmıştır. Yayımladığı eserlerin çoğunluğu roman olmakla birlikte senaryo, deneme ve anı gibi eserler de yayımlamıştır. İlk eseri *Sevgili Arsız Ölüm* olmakla birlikte diğer eserleri de *Berci Kristin Çöp Masalları*, *Gece Dersleri*, *Buzdan Kılıçlar*, *Aşk İşaretleri*, *Ormanda Ölüm Yokmuş*, *Unutma Bahçesi*, *Muinar* romanlarıdır. Latife Tekin'in romanlarını çevreci eleştiri bağlamında okumak mümkünken bunu daraltılmış bir odakla eko-feminist ve eko-sosyalist bir çerçeveye okumak da mümkündür. Latife Tekin'in *Manves City* yapıtında eko-kritisizm ve marksist eleştiri kuramları çerçevesinde okunacak sorunsallar bulmak mümkündür.

Eko-kritisizm; odak noktası olarak, toplum, kültür ve çevre arasındaki bağlantıyı konu edinir ve ekoloji, çevre ve yeşil alan gibi kavramlar üzerinde durmaktadır. *Manves City* yapıtını eko-eleştirel kuram çerçevesinde değerlendirmek mümkündür çünkü Erice Kasabası'nın Manves şirketine satılması ardından kasabanın gitgide şehre dönüşümü ve yeşil alanların azalması dikkat çekmektedir. Bu romanın eko-eleştirel kuram çerçevesinde değerlendirilmesi ile çevre bilincinin edebi eserlere ne şekilde yansıdığını görmek mümkündür. Yapıtta köyün şehre dönüşümü yerli halk tarafından da dikkat çekmiştir ve bu durum onların isteği dışında gerçekleşmiştir. Yeşil alanlar yerine büyük fabrikalar yapılmaya başlanmıştır ve bunun sonucunda halkın düşünceleri de eko-kritisizm çerçevesinde bu yapıtın değerlendirilmesine olanak sağlayan bir yazınsal araç oluşturmuştur.

Marksist eleştiri kuramı da bu romanı değerlendirirken çerçeve olabilecek bir kuramdır. Marksist eleştiri ilk olarak Karl Marx ve Friedrich Engels tarafından ortaya çıkan bir görüşten doğan edebi eleştiri yöntemidir. Marksist eleştiri; toplumsal, ekonomik ve sınıfsal ilişkileri yorumlar. Marksist eleştiri kapitalizmi, toplumdaki sınıf eşitsizliğini ve sanatın ideolojik yönlerini eleştirir. Tekin'in *Manves City* adlı romanını marksist eleştiri bağlamında

incelemek mümkündür. İlk olarak bu romanda marksizm; büyük şirketlerin ve yatırımcıların küçük bir kasabanın ekonomik ve sosyal yapısını nasıl bozduğunu anlamak için çerçeve oluşturmaktadır. Ayrıca işçilerin emeğinin sömürülmesi, ekonomik gücün belirli kişilerde toplanması ve halkın geçim kaynaklarının yok edilmesi de yapıtta eleştirmektedir. Latife Tekin'in *Manves City* romanında, marksist eleştiri kapsamında değerlendirildiğinde, kapitalist sistemin yarattığı sömürge düzenine ve sınıfsal eşitsizliklere karşı etkili bir eleştiri sunduğu görülmektedir. Roman, neoliberal politikaların bireyler ve toplum üzerindeki etkilerini edebi bir dille gözler önüne sererken aynı zamanda sistem karşıtı bir duruş sergilemektedir. Bu kuram çerçevesinde bu yapıtın değerlendirilmesi okur açısından bir farkındalık uyandırmayı planlamış olup güncel hayattaki sınıflaşmaya ve yıkıcı büyük şirketlere eleştiri yapmaktadır.

Tekin, *Manves City* eserinde değişim, yozlaşma, bireyin yalnızlığı gibi sorunları ele almıştır. Genellikle eserlerini eko-feminist bakış açısıyla yazan Tekin, *Manves City* eserini kurgularken sanayileşmeyle gelen çevre sorunu da yapıtta dikkat çekici bir nokta olarak yer almakta ve eko-kritisizm bağlamında incelenmeye olanak sağlamaktadır. *Manves City* romanında ağırlıklı olarak sanayileşme, işçi-patron, ezen-ezilen, sömürgecilik ve zengin-fakir sorunlarının üzerinde durarak marksist kurama bağlanmıştır. Bu eleştiri kuramları çerçevesinde bu yazıda *Manves City* romanını sanayileşmenin etkisiyle değişen birimleri marksist ve eko-eleştiri odağında incelenecektir.

Bu romanda, romanın ana karakteri olan Ersel'in üvey kızı olan Eda romanın başında kaybolmuştur. Ersel kaybolan kızı Eda'yı aramasıyla başlayan yolculuk sırasında birçok acı olayla karşılaşmıştır. Ersel'in kızını aramasıyla başlayan anlatıda yaşadıkları kasabanın sanayileşmesi, dönüşümü anlatılmaktadır. Ersel'in arayışı ile başlayan romanda; diyalogların kullanımı, betimlemeler, semboller ve çevreci bir bakış açısı kullanılarak okura sanayileşme dönüşümü yansıtılmıştır. Roman boyunca yaşanan olaylar ve dönüşümler eko-kritisizm ve

marksist eleştiri kuramlarıyla incelendiğinde güncel hayattaki toplum ve sistemin eleştirisinin yapıldığı görülmüştür. Romanın evreci bir bakış açısına sahip olması sayesinde de güncel hayattaki evre sorununa eleştiri yapılmıştır. Ersel’in bu yolculukta karşılaştığı birçok zorluk da evre sorunu ve marksizm ile ilgilidir.

II.SANAYİLEşMENİN GETİRDİĞİ DEĞİşİMİN BİREYE OLAN ETKİSİ

Anlatıda, Manves şirketinin Erice Kenti’ni yavaş yavaş satın alması ve ardından fabrikalaştırması sonucunda sanayileşme kavramı ortaya çıkmıştır. Sanayileşmenin getirdiği değişim bireye yansımıştır. İlk olarak bu durum romanın ana karakteri olan Ersel üzerinden görülmektedir. Geçmişte Ersel’in sevgilisi Zeynur, Ersel hapse girdikten hemen sonra, Ersel’in üvey amcası Serco’yla birlikte olup ortadan kaybolmuştur. Aynı zamanda romanda yer alan Nergis karakteri de roman boyunca Ersel’e destek olup yanında durmuştur. Nergis’in hayatı da Ersel gibi yalnızdır. Nergis ile Ersel’in dayanışması romanda yer alan “Ersel günler boyunca Nergis’ten gelecek sevinçli bir mektubu bekleyip durmuş” (Tekin, s.24) alıntısında Nergis’in Ersel’e hep destek olduğu görülür.

Ersel, üstüne atılan suç nedeniyle haksız yere beş yıl hapis yatmıştır. Cezası bittikten sonra şehre dönünce, şehir ona yabancı gelmiştir. Bu durumu romandaki “Ersel günden güne uzaklaşıp kendi içine kapanıyordu.” (Tekin, s.50) alıntısında görülmektedir. Bu noktada sanayileşmenin etkisiyle değişen şehir yaşantısının Ersel için olumsuz bir sonuç ortaya çıkardığı ve kendisini yalnız hissettiği görülmektedir. Ersel’in roman boyunca amacı kayıp üvey kızı Eda’yı araması olmuştur. Bu arayış, Ersel’in hapisten çıkıp Erice’ye geri dönmesiyle başlamıştır. Ancak Ersel’in gördüğü Erice, eski Erice değildir. Toplum ve evre başta olmak üzere şehirde birçok şey değişmiştir. Ersel’in değişen her şeye rağmen kayıp üvey kızı Eda’yı sonuna kadar araması yalnızlığına karşı direnişin bir sembolü olarak gösterilebilir. Ersel’in tutunduğu tek umudu kayıp olan üvey kızı Eda’yı bulmaktır. Romanda bireyin yalnızlığına

dikkat çekilirken dil ve anlatım özellikleri, yazarın sözcük seçimleri farklı karakter temsilleri okura sunulmuştur.

Romanda, Ersel'in geçmiş hayatı hakkında okuyucuya bilgi verilmesi yazarın kullandığı geriye dönüş tekniği aracılığıyla olmaktadır. Örnek olarak,

Onca zaman sonra, yine bir sabah vakti karşılaşacak olmaları tesadüften öte anlam taşıyordu ayrıca. Oyun çağından beri o fabrika senin, bu atölye benim çalışıp mücadele vermişler, tarla ekiminden toplanmacılığa birlikte gezmedikleri iş kolu kalmamıştı. Uykudan başlarını kaldırıp vardiyaya, nöbete koştuklarında yolda değilse minibüste yan yana düşerlerdi hep. Ersel'i Erice'ye getiren tren ovaya girdiğinde ikisinin de gözünde eski günlerin anısı canlanıyordu. Rüyada süzülüyormuş gibi dalgın, mahmur şafak göğünde süzülüyorlar. Birbirlerinin hatırasında sabah yüzüyle yer etmişler. (Tekin, s.13)

alıntısında Ersel ve Nergis'in geçmişte birbirleriyle olan ilişkileri geriye dönüş tekniğiyle okura aktarılmıştır. Kısaca, romanda sıçramalı zaman vardır yani zaman bir ileri bir geri gitmektedir. Bunun nedeni ise sanayileşmenin getirdiği değişim ile beraber bireyin şimdiki hali ile geçmişteki halinin birbiriyle kıyaslanmasına olanak tanımak ve okurun sanayileşmenin getirdiği birey üzerindeki değişimi fark etmesini sağlamaktır.

Ersel, üvey kızı Eda'yı aramaya başlarken çok zorluk çekmiştir. Geçmişteki hayatı ve şimdiki hayatı onu derinden üzmüştür. Bu durum "Eda'yı aramaya başlayacaktı da bir yol çizmek için güç ve cesaret kazanmaya mı uğraşıyor, yoksa hatıraların izini mi sürüyor bilemiyordu, atacağı adımdan emin olabilseydi keşke" (Tekin, s.76) alıntısında görülmektedir. Ersel kızını aramadan önce içinde bulunduğu belirsiz hayat onu kararsızlığa sokmuştur. Aynı zamanda Ersel bu işi tek başına yani Nergis'in desteği olmadan başaramayacağına inanmaktadır çünkü hayatı boyunca Nergis, Ersel'in hep yanında olup ona destek olmuştur. Bu durumu da "Erice'de Yağderesi'nde olduğuna kendini inandırmak istiyordu belki de, bu gezinti

Nergis'in desteği olmadan Eda'yı bulamayacağını anlamasına yaramıştı.”(Tekin, s.76) alıntısından anlaşılmaktadır. Sanayinin etkisiyle değişen şehir yaşantısında Ersel, arkadaş edinememiş tek başınalığıyla yalnızlaşmıştır.

Bireyin yalnızlıđı romanda bir kiřinin dūřuncesiyle řöyle verilmiřtir:

Ölmek nefesinin tükenmesi artık organların şalışmaması demek bunu hepimiz biliyoruz. Peki, yine bildiğin ama görmezden geldiğin bir ölüm şeklini anlatayım mı sana? Bazı insanlar vardır bir caddede yürürken yanından geğer ama bilemezsin onun ölü olduğunu, zombi falan değil haaa bunlar bildiğin insan siluetinde canlı iřte. Bunlar iřte yaşar gibi görünürler, iře gider eve döner yemek yapar soba yakar, bulaşık yıkar, konuşur ağlar, gezer güler eğlenir. Fakat dönüp baktığında aslında çoktan intihar etmiştir o insan. Gününü yaşar, borçlarını öder ama geleceğe dair hişbir dūřünce barındırmaz... (Tekin, ss.91-92)

bu alıntıdan yola çıkarak, bireyin yalnızlığını ve depresif bir hal içinde bulunduğu görölmektedir. şehir yaşantısının fabrikanın etkisiyle değişmesi oradaki bireylerin de değiştiğini bunun da yalnız bireyler ve yalnız hayatlar oluşturduğu görölmektedir. İlk olarak alıntının başında ölümün biyolojik tanımını verilmektedir. Ardından yazar, ölümün mecaz anlamına vurgu yapmaktadır. İşçiler içinde bulundukları durum yüzünden yaşayan ölü gibi tanımlanmaktadır. “Gününü yaşayan, borcunu ödeyen ama geleceğe dair umut barındıramayan” yapayalnız bireylerdir işçiler. Bu da sanayileşme etkisiyle yaşanan şehirleşmenin birey üzerindeki etkisini göstermektedir.

Manves City romanı eko-kritisizm eleştiri ile bakıldığında toplumdaki otoriteyi sanayileşmenin oluşturduğu, Manves şirketi'nin ezici kapitalist güç ile bireyleri ezerek onları toplumdan uzaklaştırarak yalnız ve güçsüz bıraktığını göstermektedir. Bu duruma savunmasız kalan bireyler, toplumdan soyutlanmış ve yalnızlaşmıştır. Bunun en temel örneği Ersel

karakteridir. Her ne kadar Nergis destek olsa da çoğu zaman şehre tekrar döndüğünde yalnızlık ve yabancılık çekmiştir.

Romanın sonlarında yer alan “Şu Ersel’in günahı ne ki ona tuzak kuruyorsun ikide bir, ikide bir, başka kurban bulamıyor musun kendine?” (Tekin, s.147) alıntısında da Ersel’in roman boyunca yaşadığı zorluklara atıfta bulunulmuştur. Bu zorlukların temel sebebi değişen kasabanın yapısıdır. Birey değişen çevre içerisinde bir çok zorluğa maruz kalmış ve en nihayetinde yalnızlaşmıştır.

III.SANAYİLEŞMENİN GETİRDİĞİ DEĞİŞİMİN TOPLUMA OLAN ETKİSİ

Sanayileşmenin en çok etkisinin görüldüğü yerlerden biri toplumsal yapıda yer alan bazı alt sınıflar olmuştur. Bunların en başında işçi sınıfı gelmektedir. İşçi sınıfı haricinde halk, yoksullar, esnaf gibi sınıflara da yansımıştır. İlk olarak sanayileşme topluma olumsuz yansımıştır. İşçi-patron ilişkilerinde işçiler her zaman ezilen olmuştur. Manves City, bölgede kurulmuş olan bir şirket olup şehirde fabrikaları bulunmaktadır. Fabrikalarda çalışan işçiler “esnek çalışma yasası” altında kontrole alındıkları aralıksız bir sistemin içindedirler. Şirketin bölgede açtığı ‘Fumoten’, ‘Sunarteks’, ‘Vedplast’ gibi fabrikalar yer almaktadır. İşçilerin isyanları, romanda bazı yerlerde italik olarak verilmiştir. Bunun sebebi ise işçilerin içinde bulunduğu durumu okura yansıtmaktır. Romandaki işçi figürleri kapitalizmin ezici kontrolünün ve direnişsizliğin bir sembolü olmuştur. Çünkü işçiler durumdan her ne kadar şikayetçi olsa da karşı gelememişlerdir. Ayrıca, romanda yer alan gazete yazıları da Latife Tekin’in başvurduğu bir anlatım tekniğidir. Bunun sayesinde işçilerin durumu okura romanın içine yerleştirilmiş bir başka yazınsal türle aktarılmıştır.

İşçilerin şikayetinin başlangıcı romandaki “Uykudan yıkılana kadar çalışmaya zorlandıkları”, “Her İşe Koşan İşçi (HİKİ)” uygulamasıyla fabrikalar onlar için cehenneme dönmüştü, iş yüküyle borç derdi arasında sıkışıp un ufak olmuşlar. Bu yeni uygulamaya amirler

katında HİKİ Kontrol Sistemi deniyordu.” (Tekin, s.14) alıntısından görülmektedir. Manves Şirketi bu baskıyı yasallaştırmak adına yeni bir çalışma sistemi ile yasal olarak işçiye sömürge düzenine geçmiştir. İşçiler de bu durumun farkına varmıştır. Bu durum “HİKİ diye damgaladıktan sonra hak arayıp sormak hayal olmuş. Sürekli gelişim adına dayatılan düzenlemeleri Nergis dile dökebilir ancak” (Tekin, s.14) alıntısında görülmektedir. Bu romanda da Nergis, işçilerin haklarını ve onlar için bir umudu temsil etmektedir. Çalışma koşulları işçiler için çok ağır ve en ufak hatalarında işten çıkarılmaktadırlar. İşçiler birbirleriyle rakip haline getirilmiş ve performans bazlı ücret almaktadırlar. Bu durum,

Vardiya isim bulma telaşı heyecanı ile dönerken performans notuna göre ücret alacakları karne düzenine geçiliyor...

İşçilerin not yükselterek ek gelir sağlama hevesi, ekipler arası üretim yarışına yol açıyor, laf atmayla, sataşmayla kızışan rekabet aydan aya şiddetlenip düşmanlığa dönüşüyordu. Üretim hızlandıkça artıyor, arttıkça hızlanıyordu o arada. (Tekin, s.16)

Alıntısında görülmektedir. Kısacası işçiler köle gibi çalıştırılmaktadır. “Performans düşüklüğünden kapıyı gösteriyorlar saniyesinde” alıntısında ise şirketin acımasız düzeni göz önüne serilmektedir. Nergis’in işçilere destek olan davranışları sayesinde iyiliği temsil eden bir sembol haline gelmiştir. Nergis işçiler için bir direniş sembolü olmuştur. Her zaman işçilerin haklarını korumuştur. İşçiler çözümü Nergis aracılığı ile beklemişlerdir. Bu durumu “Benim tanıdığım Nergis, o müdüre layık olduğu cevabı verirdi.” (Tekin, s.19) alıntısında görmek mümkündür. İşçiler ise şikayetçi oldukları durumlara karşı dilekçe yazmaktadırlar.

İşçilerin yazdığı dilekçelerden birinde “-MESAİ DIŞI SAATLERDE GİRİŞTEKİ SÜS HAVUZUNU TEMİZLEMEK İSTİYORUZ. -ELİMİZ AĞZIMIZ YANIYOR, NAYLON BARDAKTA ÇAY İSTEMİYORUZ. -AÇIK KAPI TOPLANTIKLARINDA BU MEVZU DEFALARCA DİLE GETİRİLMİŞTİR, GECE VARDİYASINDA DÖRT ZEYTİN BİR DOMATESLE İŞÇİ ÇALIŞTIRILMAZ.” (Tekin, s.17) şikayetleri yazmaktadır. Bu dilekçeden,

işçilerin temel haklara ulaşmakla ilgili sorunları olduğunu ancak onların çözümsüz kaldığı görülmektedir. İşçiler aynı zamanda insanca olmayan bir tutumla makineler ile de yarıştırlmaktadır. Bu yüzden sık sık kazalar meydana gelmektedir. Bu durum “Şimdi artık makinelerin önüne yem olarak atıyorlardı” (Tekin, s.18) alıntısında görülmektedir. “yem olmak” ifadesi insanca olmayan bir durumu göstererek işçilerin gözden çıkarılabilir olduklarını anlatmaktadır. İşçilerin insan standartlarında çalıştırılmadıkları, onların “yem olarak atılması”, insanlara gösterilen muameleyi göstermektedir. Sanayileşme sonucu kasaba fabrikalaşmış ve bunun sonucunda da insana olan ihtiyaç azalmıştır. Ancak sanayileşme sonucunda insana hor ve aşağı davranılmıştır.

Romanda işçilerin kendi aralarında konuştuğu;

“Binasız fabrika, insansız üretim /Zaman değişti artık. /Mühendisten aşağısını atıyorlar.” (Tekin, s.111) alıntısından yola çıkarak, Erice kasabasının geçmişten bugüne sanayileşmesinin getirdiği bir sonuç olarak yaşadığı toplumsal değişim gösterilmektedir. “Binasız fabrika, insansız üretim” cümlesinden insana olan ihtiyacın artık bittiği görülmektedir. Bunun sebebi teknolojinin gelişmesidir. “Zaman değişti artık” ifadesi de kasabanın değişimini göstermektedir. “Mühendisten aşağısını atıyorlar” cümlesinde de kasabanın neredeyse sahibi olduğu Manves Şirketi’nin ne kadar acımasız olduğu gösterilmektedir. Bu acımasız şirket, teknolojinin de gelişimiyle işçileri işten çıkarmaktadır ve mühendisten aşağısına iş imkanı yoktur. Bu durum da toplumda sınıflı toplum yapısının oluşumuna yol açılmaktadır çünkü insanlar işlerine ve mesleklerine göre tercih edilmektedir.

Erice kasabası’nın sanayileşmesinin ardından kasabanın sosyal yapısı değişmeye başlamıştır. Erice’nin genel sosyo-kültürel yapısında herkes birbirinin üveyidir. Kasabanın geçirdiği dönüşümün ardından bu üveylik durumu daha çok vurgulanmıştır çünkü kasabada insanların birbirine güven duygusu gittikçe azalmaktadır. Yani dönüşümün ardından toplum yozlaşmıştır. Bu durum romandaki “Erice’de herkes herkesin üveyidir-kendine bir düzen

kurana kadar başlarının üstünde yeri vardı- bir mahalleye girseniz silme akraba, hepsi üvey.” (Tekin, s.27) alıntısında görülmektedir. Herkesin birbirinin üveyi olması durumu Ersel’in babası için de geçerlidir.

Ersel, babasının yüzünü hayalinde canlandıramıyordu bile, eski bir sendikacıydı, örgüt üyeliğiyle suçlanıp dört yıl içeride yatmış, çıktıktan sonra bir işte dikiş tutturamamış, yavaş yavaş hayatından, evinden soğuyup kendini şaraba vermişti, annesinin ve üvey amcası Serco'nun anlattıklarından tanıyordu onu, annesi boşanıp Serco'nun büyük abisiyle nikahlanmıştı, ama babasına olan sevgisi hiç tükenmemişti. (Tekin, ss.20-21) alıntısında Ersel’in babasının durumu ve toplumun yapısı yer almaktadır. Herkesin birbirinin üveyi olması aynı zamanda toplumun yozlaşmasını gözler önüne sermektedir.

Erice’nin değişimin topluma olan etkisini gösteren bir başka durum ise “Zamanın sırrını kim çözebilmiş, beş yılda dünya yıkılır yeniden kurulur, Erice değişmiş çok mu, onlar için ne fark ederdi ki, her durumda aynı çaresizliği yaşayacaklardı, iş kapısı yüzlerine kapanmazsa, üstlerine kilitlenecek.” (Tekin, s.23) alıntısında yer almaktadır. “Zamanın sırrını kim çözebilmiş” cümlesiyle anlatılmak istenen, beş yıl gibi kısa bir sürede kasabanın ne kadar çok değiştiğine vurgu yapmaktır. Ardından, bu değişimin toplumdaki işçiler için çaresizlik yarattığı görülmektedir. “Kadınlar için şirin bir ilçe değil miydin sen? Benim Erice'm.” (Tekin, s.32) cümlesinde de yazarın kullandığı fiilin çekiminin geçmiş zaman olması Erice’nin kadınlar için artık şirin bir ilçe olmamasıdır. Bunun sebebi de sanayileşmenin sonucunda nüfus artışı ile yozlaşan toplumdur.

Manves Şirketi’nin işten çıkarmaları başladıktan sonra işçiler bir süre sonra bu duruma isyan etmeye başlamışlardır. Bu durum da romanda bu alıntıda görülmektedir:

Fren fabrikasında olaylar patlak vermiş, fren işçisi yola dökülüp direniş ateşi yakmıştı dışarıda. Fabrikadan atılan on beş işçinin ise geri alınmasını istiyordu onlar da.

Fren işçisinden cesaret kazanıp bir teneke odun da onlar tutuşturmuş, alevlerin neşesiyle fabrikanın kapısında halka olup çökmüşlerdi yere. Polis yürüyüşe geçen fren işçisini durdurup önüne kattığı bir grup işçiyle fabrikanın içine girmiş, dışarıda direnmeye devam eden işçiler ateşi kuvvetlendirip, "işçiyiz, haklıyız, kazanacağız! " diye haykırmaya başlamışlardı. (Tekin, s.42)

İlk olarak “Fren fabrikasında olaylar patlak vermişti” cümlesiyle olayların yavaş yavaş kızışmaya başladığı görülmektedir. İşçiler artık bu duruma sessiz kalamamaları sonucu karışıklıklar başlamıştır. “Fabrikadan atılan on beş işçinin ise geri alınmasını istiyordu onlar da.” cümlesinde de bu olayların çıkış sebebinin işten çıkarma olduğu görülmektedir. İşçi hakları, Manves Şirketi tarafından bir hiç sayılarak işçiler işten çıkarılmaktadır. Bunun sebebi ise sanayileşme kavramının kasabaya gelmesi sonucunda ve artan teknoloji beraberinde işçiye olan ihtiyacın azalması ve bu da işçilerin işsiz kalmasına sebep olmasıdır. “Fren işçisinden cesaret kazanıp bir teneke odun da onlar tutuşturmuş, alevlerin neşesiyle fabrikanın kapısında halka olup çökmüşlerdi yere.” (Tekin, s.43) cümlesinde de yerli halkın bu direnişe mutlu olduğu görülmektedir. Bunun sebebi ise işçilerin haklarını kazanma çabasıdır. Devamında gelen "işçiyiz, haklıyız, kazanacağız! " sloganıyla işçilerin haklarının sonuna kadar arkasında oldukları görülmektedir.

Romanda ilkbaharın gelişi yerli halk için umudu temsil etmektedir. İlkbahar yerli halk için kötülüklerin gidişi ve iyiliği temsil eder. Yani ilkbaharın gelişi toplum için faydalı bir durum olarak nitelendirilir. İlkbaharın gidişi de yerli halk için üzücü bir durumdur. Bu durum romanda şöyle açıklanmıştır:

Güle güle ilkbahar, bulutları koluna taktın gidiyorsun öyle mi?

Dönüp bakmayacak mısın arkana, verdiğin sözler yalan olacakmış umurunda değil senin, rüzgarınla düzleyecekken çukur bıraktığın yolların lafını etmeyeceğim meraklanma, yağmurunla açacakken tıkalı bıraktığın kanalları da boş geçeceğim şimdi,

onarmadığın kırık gönülleri unutacağım bir köşede, ama kaç yıldır tanışıyoruz seninle artık, gönlümü susturacak olsam vicdanım sızlar, aklımın sesini bastıramam ki, yapmaktan kaçındığın toplumsal vazifelerini sayıp dökeceğim ilkbahar! (Tekin, s.115)

İlk olarak bu alıntıda ilkbahar insan gibi kişileştirilerek insan değeri yüklenmiştir ve ilkbahara karşı sitem edilmektedir bunun sebebi ise ilkbaharın gidişidir. Normalde ilkbahar hep bereketiyle bilinirken bu alıntıda toplum tarafından bir hayal kırıklığı yaşanmıştır. Bunun sebebi de ilkbahardan beklenenlerin sanayileşmenin getirdiği çevre bozukluğu yüzünden gerçekleşmemiş olmasıdır.

Sanayileşmenin etkisi sonucunda yaşanan dönüşüm kadının toplumdaki konumunu da etkilemiştir. İlk olarak

Kadınlar olarak biz bu sele hazırlıksız yakalandık. İşe gitmek için asfaltta minibüs beklerken kamyonetlerden, arabalardan bakışlar uzuyor. Pazara ayakkabı, parça kumaş getirip döken satıcıların kornalarına maruz kalmıyor. Alışveriş sırasında gülerek elle taciz ettiklerini de bilmeyen yok, sataşmalar yüzünden psikolojimiz bozulmuş durumda, hâlihazırda yardımımıza koşacak bir psikiyatrist de bulunmuyor, çalışıp kendi parasın yiyen kadınlar olmamız erkekleri utanılacak hareketlere sürükledi, beraberliği bitmiş yalnız kadınlar serbestçe dolaştıkları huzurlu günlerini özlüyor, gece bir uçtan bir uca yürüsek arkamızdan ılık çalan olmazdı, tek başımıza sokağa çıkıp yolumuza gidemeyeceksek yaşadığımız hayatın bir kıymeti kalmaz, ümitsizliğimizi asmak için hepimiz adına sorup hatırlatmak istiyorum. (Tekin, s.32)

alıntısına bakarak “Alışveriş sırasında gülerek elle taciz ettiklerini de bilmeyen yok, sataşmalar yüzünden psikolojimiz bozulmuş durumda,” ifadesinde, bu değişimin kasaba halkını derinden etkilediği görülmektedir çünkü bu sanayileşmenin sonucunda nüfus artışının kasaba yerlisinin ahlakını ve psikolojisini bozduğu görülmektedir. Alıntının geriye kalan cümlelerinde de bu dönüşümden en çok kadınların etkilendiği görülmektedir. Eski Erice’de rahat dolaşan kadınlar

artık tedirgin dolaşmaya başlamıştır. Bunun sebebi sanayileşmenin sonucunda kasabanın nüfus yapısının değişmesidir. Değişik insanların kadınların arkasından ıslık çalması kadınları güvensiz ve tedirgin duruma sürüklemiştir. Kadınlar ise kasabanın bu durumundan şikayetçi olup bu durumu değiştirmek arzusundadırlar. “Kadınlar olarak biz bu sele hazırlıksız yakalandık. İşe gitmek için asfaltta minibüs beklerken kamyonetlerden, arabalardan bakışlar uzuyor.” alıntısında da artan nüfus sonucu kasabadaki dengelerin değiştiği görülmektedir. İnsan sayısı artışı sonucu kasabaya her türden insan gelmiş olup bunun sonucunda kadına taciz durumu ortaya çıkmıştır. Yani, sanayileşmenin sonucunda insan nüfusunun artması kasabadaki dengeleri değiştirmiş ve bozmuştur. Bu dönüşüm kasabanın yerli halkına olumsuz olarak yansımıştır.

Bu bölümde, sanayileşmenin toplumun farklı kesimleri üzerindeki etkileri ele alınmış ve özellikle işçi sınıfının karşılaştığı zorluklar vurgulanmıştır. Manves Şirketi’nin dayattığı ağır çalışma koşulları, işçilerin hak kayıpları ve rekabetçi sisteme zorlanmaları, kapitalist düzenin ezici yapısını ortaya koymaktadır. İşçilerin direnişi ve Nergis’in sembolik mücadelesi, sistem karşısındaki bireysel ve toplumsal tepkileri yansıtırken, aynı zamanda umudu temsil etmektedir. Erice kasabasının sanayileşme süreciyle birlikte geçirdiği dönüşüm, toplumun sosyo-kültürel yapısını derinden etkilemiş, güven duygusunun kaybolmasına ve bireyler arasındaki bağların zayıflamasına neden olmuştur. Roman boyunca kullanılan anlatım teknikleri, bu değişimi ve işçilerin yaşadığı çaresizliği güçlü bir şekilde yansıtırken sanayileşmenin toplumsal dengeleri nasıl değiştirdiğini de gözler önüne sermektedir.

IV. SANAYİLEŞMENİN GETİRDİĞİ DEĞİŞİMİN ÇEVREYE OLAN ETKİSİ

Sanayileşmenin en çok etkilediği unsur çevre olmuştur. Sanayileşmenin beraberinde getirdiği değişim ile çevre bozulmuştur. Verimli arazilerin bulunduğu Erice’nin eski hali romanda “Erice’de yaşamak güzeldi eskiden, hoş kokulu, yumuşak toprağına yağmur gibi insan

yağmadan önce geceleri evlerde toplanıp çay sefası yapılır, sabahlar güle söyleye tarlaya, fabrikaya yürünürdü. Erice, Erice'ye sığmaz olup taşı sonradan, gelenler ayakların sürüdüğü için arkası da kesilmiyor.” (Tekin, ss.31-32) cümleleriyle anlatılmaktadır. Bu alıntıda ilk olarak “Erice'de yaşamak güzeldi eskiden” ile Erice kasabasının yaşadığı değişime dikkat çekilmektedir. Kasabanın eskiden güzel olması ancak şimdi değişmesinin sebebi sanayileşen şehirdir. Sanayileşme geldiğinde kasabanın güzelliği ortadan kalkmıştır. Ardından gelen “Yumuşak toprağına yağmur gibi insan yağmadan önce...” cümlesinde ise kasabaya insan göçünün yaşandığı görülmektedir. Toprağına insan yağması kasabanın sanayileşmesi sonucunda insan nüfusunun artmasına yol açmıştır. Bu durum da beraberinde kasabanın eski güzelliğini ve kültürlerinin bozulmasına yol açmıştır. Alıntıda yer alan “Erice, Erice'ye sığmaz olup taşı sonradan, gelenler ayakların sürüdüğü için arkası da kesilmiyor.” ifadeleri ise Erice'nin, Erice'ye sığmaz oluşunun sebebi artan nüfus sayısıdır. Bu artış ile kasabada yer kalmamaya başlamış olup kasaba sınırları taşmaya başlamıştır. Ayrıca kasabaya gelenlerin de beraberinde insanlar getirdiği vurgulanmıştır. Bu durum da sanayileşmenin sonucudur. Sanayileşme artınca insana olan ihtiyaç artarak daha fazla insan kasabaya gelmeye başlamıştır.

Romanda, kasabanın sanayileşmesi sonucu çevrenin değişimini gösteren bir diğer alıntı ise “Manves almış orayı da, üst yamacından çevirmeye başlamışlar bile, telefon fabrikası kuracaklarmış, Erice'nin yoksulu sahipsizi bol nasıl olsa, işçi bulmaktan yana sıkıntı çekmiyorlar. Bu gidişle Pırasa Ovası'nda tarla bırakmayacak Manves...” (Tekin, s.16) bu alıntıdır. Burada Manves şirketinin, Erice Kasabası'ndaki arazileri sırayla satın alması sonucunda yerli halkın toprağı kaybolmaktadır.

Büyüklerimizin yeşil deniz dediğı Pırasa Ovamızda iki pulluğun döneceğı kadar yer kalmadıysa, nereye gidiyoruz diye sorma vaktimiz gelmiş demektir. Hayallerimizi omuzlayıp diz boyu papatyalar arasından geçerek isimize yürüyebilecek miyiz?

Benim Erice'm. Siz de yağmurdan sonra toprağın üstüne çıkan boncukları topladıysanız sakın bana o günlerin sevincini tatmadım demeyin. (Tekin, ss.44-45)

alıntısında Erice'nin şimdisiyle geçmişi arasında karşılaştırma yapılmıştır. “Yeşil deniz” büyük yeşil arazileri anlatmaktadır. Yazarın deniz sözcüğünü kullanmasının sebebi, kasabadaki yeşil alanın ne kadar çok büyük olduğunu göstermektir. Devamında gelen “iki pulluğun döneceği kadar yer kalmadıysa” alıntısında da artık günümüzde o yeşil denizden eser kalmayıp sanayileşme sonucu her yerin dolduğunu göstermektedir. Yani bu sanayileşme, çevreyi de olumsuz etkilemiştir. “Nereye gidiyoruz diye sorma vaktimiz gelmiş demektir.” cümlesinde ise kasabanın yerlisinin bu duruma karşı olduğunu ve artık içlerinde bulunduğu durumu sorgulama zorunluluğu hissettikleri görülmektedir.

V. SONUÇ

Sonuç olarak, Latife Tekin'in *Manves City* adlı romanı, edebi bir kurgu olmanın ötesinde, çevresel ve toplumsal eleştirileri içeren derinlikli bir yapıttır. Romanda sanayileşmenin etkileri, toplumsal sınıflar arasındaki uçurum ve bireyin bu süreçte yaşadığı yalnızlık, marksist eleştiri ve eko-kritisizm perspektifleriyle ele alınmıştır. Erice kasabasının Manves Şirketi'ne satılması ve ardından kasabanın bir sanayi bölgesine dönüşmesi, hem çevresel tahribatı hem de toplumsal yapının bozulmasını gözler önüne sermektedir. Latife Tekin, bu dönüşümü betimleyerek, modern kapitalizmin ve neoliberal politikaların yerel halk üzerindeki etkilerini okuyucuya çarpıcı bir şekilde sunmaktadır.

Romanın ana karakteri Ersel'in üvey kızı Eda'yı arayışı, bireyin toplumsal çalkantılar içinde kayboluşunu simgelerken, aynı zamanda sanayileşmenin ve ekonomik sistemin getirdiği yıkımı da vurgulamaktadır. Ersel'in karşılaştığı zorluklar, sadece bireysel trajediler değil, aynı zamanda sistemin dayattığı adaletsizliklerin birer yansımasıdır. Fabrikaların kurulmasıyla

doğanın tahrip edilmesi, yeşil alanların yok olması ve halkın geçim kaynaklarının zarar görmesi gibi unsurlar, eko-kritisizmin temel unsurlarını oluşturur.

Marksist eleştiri bağlamında ise *Manves City*, kapitalist sistemin toplum üzerindeki yıkıcı etkilerini güçlü bir şekilde eleştirir. Büyük şirketlerin ve yatırımcıların, küçük bir kasabanın ekonomik ve sosyal yapısını nasıl bozduğunu gözler önüne sererken, işçilerin emeğinin sömürülmesi, ekonomik gücün belirli kişilerde toplanması ve halkın yaşam koşullarının kötüleşmesi gibi konulara değinir. Bu bağlamda, roman sadece bir bireyin hikâyesini anlatmakla kalmaz, aynı zamanda bir sistem eleştirisi sunar. Kapitalizmin, emekçileri nasıl baskı altına aldığı ve sınıf eşitsizliklerini nasıl derinleştirdiği, romanın temel meselelerinden biri olarak işlenmiştir.

Tekin, genellikle eserlerinde eko-feminist bir yaklaşımı benimsemiş olup bu romanında da kadınların toplumdaki dezavantajlı konumuna değinmiştir. Kadın karakterlerin yaşadığı zorluklar, hem patriarkal düzenin hem de ekonomik sistemin kadınlar üzerindeki baskısını gözler önüne sermektedir. Ancak, *Manves City*'de feminist eleştirinin geri planda kaldığı ve sanayileşme ile sınıfsal mücadeleye dair unsurların daha belirgin olduğu görülmektedir.

Genel olarak, *Manves City*, bir kasabanın dönüşümü üzerinden toplumsal ve çevresel sorunlara ışık tutan önemli bir edebi eserdir. Romanda kullanılan marksist eleştiri, kapitalizmin toplumsal eşitsizlikleri nasıl derinleştirdiğini ve işçi sınıfının nasıl sömürüldüğünü ortaya koyarken, eko-kritisizm ise doğanın nasıl tahrip edildiğini ve bu tahribatın toplum üzerindeki etkilerini gözler önüne sermektedir. Bu yönüyle, roman sadece bireysel hikâyeler anlatmakla kalmayıp sistem karşıtı bir duruş sergileyerek okura farkındalık kazandırmayı amaçlamaktadır. Latife Tekin'in güçlü anlatımı ve derinlemesine toplumsal analizleriyle *Manves City*, günümüz dünyasının en büyük problemlerinden olan çevresel ve ekonomik adaletsizliği sorgulayan, etkileyici bir eser olarak edebiyat dünyasında önemli bir yer edinmiştir.

KAYNAKÇA

Balık, M. (2013). Çevreci eleştiri ışığında Latife Tekin'in romanları.

Balık, M. Y., & Kaplan, R. D. (2013). *Latife Tekin'in romancılığı* (Doctoral dissertation, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Moran, B. (1999). *Edebiyat kuramları ve eleştiri*.

Zeka, S. (2020). Latife Tekin'in Manves City Romanına Yansıyan Türkiye. Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 6(1), 13-24.